

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

อาณาจักรอุมัยยะฮ์ได้รับสถาปนาขึ้นโดยท่านมุอาวีเยฮ์ บิน อับดุลฟายาน โดยมีกรุงดามัสกัสเป็นเมืองหลวงและเป็นศูนย์กลางการปกครองและการทหารของอาณาจักร ด้วยความเข้มแข็งและความยิ่งใหญ่ อาณาจักรอุมัยยะฮ์ก็สามารถแผ่ขยายอาณาเขตครอบคลุมข้ามอันได้แก่ประเทศซีเรีย เลบานอน ปาเลสไตน์ อิสรเอลและจอร์แดนในปัจจุบันได้ทั้งหมด อาณาจักรอุมัยยะฮ์จึงกลายเป็นอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีกองกำลังทหารที่เข้มแข็งและมีความอุดมสมบูรณ์และรุ่งเรืองที่สุดภายใต้อาณาจักรหนึ่งในสมัยนั้น แต่หากจะย้อนกลับมาดูการจัดระบบการปกครองและจัดหาตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ผู้ครองนครกลับพบว่าราชวงศ์อุมัยยะฮ์กลับใช้วิธีให้รัชทายาทของราชวงศ์มาดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ ซึ่งต่างกับสมัยของเคาะลีฟะฮ์สุรอซิดีนทั้งสี่¹ (Ibrāhīm Ahmad, 1996: 206-207)

ความจริงที่ต้องยอมรับประการหนึ่งก็คือความยิ่งใหญ่ของอิสลามในอดีตนั้นเกิดจากการยึดมั่นในหลักการแห่งอิสลาม ซึ่งเป็นหลักการที่ถูกบัญญัติมาจากอัลลอฮ์โดยผ่านศาสนทูตคือท่านศาสดามุฮัมมัดคือลละลลอฮุอะลยฺหฺวะซัลลิม² ซึ่งเป็นประวัติที่สำคัญยิ่ง เป็นบทเรียนและแบบฉบับอันดีงาม ท่านเป็นหัวหน้าและครูซึ่งหาที่เปรียบเทียบไม่ได้ หลังจากนั้นแล้วจะเป็นประวัติของเคาะลีฟะฮ์ผู้ทรงคุณธรรมทั้งสี่ และประวัติของตาบิอิน³ จากบรรดานักปราชญ์ที่ได้รับการประเสริฐจากเอกองค์อัลลอฮ์ ผู้ที่อยู่แนวหน้าในบรรดาเหล่านี้ก็คือ หลานของเคาะลีฟะฮ์อุมัร อิบน์ อัล - ค็อฏฏอบ ท่านได้รับการยกย่องในด้านความสมณะ ยำเกรงต่อพระเจ้าอ่อนน้อม และมีความยุติธรรมในการปกครองประเทศ ท่านคือเคาะลีฟะฮ์ อุมัร อิบน์ अबดุลอะซิช

ประวัติของเคาะลีฟะฮ์อุมัร อิบน์ अबดุลอะซิช เป็นประวัติศาสตร์ที่สำคัญยิ่งสำหรับมนุษย์ เปรียบเสมือนเป็นสถาบันแห่งหนึ่งที่ได้ผลิต และสร้างประชาชาติให้อยู่ในแสงสว่างแห่งความยุติธรรม ความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ในขณะที่เดียวกันท่านต่อต้านความอยุติธรรม ความป่าเถื่อน และผู้ทรยศต่อพระเจ้าเป็นเจ้า แต่ท่านได้ชักชวนบรรดามุสลิมปฏิบัติศาสนกิจและการศรัทธา

¹ อันได้แก่ท่านอับดุลอะซิช อุมัร อูสมานและอะลี

² ต่อไปนี้จะใช้คำย่อ คือล ๑

³ ผู้ซึ่งร่วมสมัยกับบรรดาเศาะหาบะฮ์

ต่ออัลลอฮ์ ปฏิบัติตามซุนนะฮ์ รุสูลุลลอฮ์ ค็อล ฯ ปกป้องความยิ่งใหญ่ ความประเสริฐและความสำคัญของซุนนะฮ์ หลังจากที่ประชาชาติอิสลามได้ห่างไกลจากความเข้าใจในอิสลามอย่างแท้จริง ท่าน อุมัร อิบน์ अबดุลอะซิซ ได้เดินรอยตามการปฏิบัติตามคำสั่งของรุสูลุลลอฮ์ ค็อล ฯ ที่ได้กล่าวว่า

إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَبْعَثُ لِهَذِهِ الْأُمَّةِ عَلَى رَأْسِ كُلِّ مِائَةِ سَنَةٍ مِنْ
يُجَدِّدُ لَهَا دِينَهَا

ความหมายว่า “ แท้จริงอัลลอฮ์นั้นจะกำเนิดให้ประชาชาติอิสลามเกิดขึ้นในทุกๆ ร้อยปี จะมีคนที่ฟื้นฟูศาสนาขึ้นมาใหม่ ” (บันทึกโดย อับูดาวูด ในมุสลิม หมายเลข 4291)

นักปราชญ์ส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องการว่าเคาะลีฟะฮ์อุมัร อิบน์ अबดุลอะซิซเป็นผู้ฟื้นฟูศาสนาของอัลลอฮ์ในศตวรรษนั้น ในสมัยที่อุมัร อิบน์ अबดุลอะซิซปกครองประเทศนั้น ถือว่าเป็นบุคคลที่สำคัญยิ่งและเป็นแบบอย่างสำหรับผู้พิพากษา ในการที่จะให้ประชาชาติอิสลามกลับคืนสู่แนวทางที่เที่ยงตรงอีกครั้งหนึ่งที่อัลลอฮ์ทรงยอมรับ (Abi Hafis . 1996 : 5-6)

เคาะลีฟะฮ์อุมัร อิบน์ अबดุลอะซิซเป็นผู้ปกครองในราชวงศ์อุมัยยะฮ์ ระหว่างปี ค.ศ. 717-719 เป็นคนแรกในราชวงศ์อุมัยยะฮ์ที่ถูกเลือกขึ้นมาเป็นเคาะลีฟะฮ์ตามบรรทัดฐานแห่งคุณธรรม และความสามารถตามหลักการอิสลาม อาจกล่าวได้ว่าเขาเป็นเคาะลีฟะฮ์ในความหมายที่แท้จริงก็ได้ เพราะยุคสมัยของท่านมีความคล้ายคลึงกับยุคสมัยของเคาะลีฟะฮ์ผู้ทรงธรรมทั้งสิ้น ก่อนหน้าที่เขาจะขึ้นมาดำรงตำแหน่งภาพพจน์ของเขาเป็นภาพของบุคคลใจบุญ แต่งตัวดีและมีความมั่งคั่ง แต่หลังจากที่เขาขึ้นมาปกครอง ภาพพจน์ดังกล่าวก็เปลี่ยนไป เขาใส่เสื้อสามารถเห็นรอยปะได้อย่างชัดเจน และใช้ชีวิตอย่างสมถะเหมือนคนยากจน (al-Qahṭāni, 1418 : 15)

เคาะลีฟะฮ์อุมัร อิบน์ अबดุลอะซิซจึงกลายเป็นที่รักของประชาราษฎรทุกระดับชั้น แม้ว่าท่านจะเสียชีวิตไปแล้วท่านก็ยังเป็นที่กล่าวขานในความเป็นธรรม ประวัติศาสตร์ได้บันทึกไว้ว่าในครั้งที่ราชวงศ์อับบาซียะฮ์เรืองอำนาจผู้คนที่มีความโกรธแค้นต่อราชวงศ์อุมัยยะฮ์ ได้รวมหัวกับกบฏขามเพื่อกำลายสุสานเคาะลีฟะฮ์ในราชวงศ์อุมัยยะฮ์ โดยที่พวกเขาได้รื้อทำลายหลุมฝังศพของเคาะลีฟะฮ์สุไลมานและฮิชามจนได้รับความเสียหาย แต่พวกเขากลับละเว้นไม่ทำลายสุสานของเคาะลีฟะฮ์อุมัร อิบน์ अबดุลอะซิซ สุสานของท่านไม่ได้รับความเสียหายจากเหตุการณ์ในครั้งนี้แต่อย่างใด (al-Ahī . 1970: 244)

นับว่าอุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิซเป็นเคาะลีฟะฮ์ที่น่ายกย่องที่สุดของราชวงศ์อุมัยยะฮ์ ทั้งทางด้านชาติตระกูลและทางด้านอุปนิสัย เขาเป็นผู้ที่มีความบริสุทธิ์ปราศจากมลทิน และได้ให้ความสนใจทางด้านการเผยแผ่ศาสนาอิสลาม

ในช่วงระยะเวลาการปกครองอันสั้น ๆ เคาะลีฟะฮ์อุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิซ ได้พยายามระงับสาเหตุอันก่อให้เกิดความล้มเหลวต่อราชวงศ์อุมัยยะฮ์ พยายามปฏิบัติตามแนวทางอิสลามและวิญญาณอิสลาม ท่านได้ยกเลิกราชอาณาจักรแก่ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม ประนีประนอมกับพวกชีอะฮ์และครอบครัวฮาซิม (ตระกูลหรือเชื้อสายมาจากศาสดามุฮัมมัด) ปกป้องเพื่อไม่ให้เกิดความแตกแยก ปะทะกันระหว่างกลุ่มเคาะวาริจญ์ (กลุ่มที่ออกจากอะลี บิน อบีฏอลิบ และต้องการพิพากษาด้วยอัล-กูราน)

อุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิซเป็นเคาะลีฟะฮ์ที่มีความยุติธรรม ท่านได้คืนทรัพย์สินที่ได้มาด้วยความอยุติธรรมแก่เจ้าของ ตั้งแต่ท่านได้รับตำแหน่งเป็นเคาะลีฟะฮ์จนถึงการเสียชีวิตของท่าน (Ibn sa'd , nd : 251)

จากเหตุผลดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยเห็นควรอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษา วิจัยเกี่ยวกับการปฏิรูปสังคมของเคาะลีฟะฮ์อุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิซ ทั้งในด้านการเมือง การปกครอง สังคม การศึกษา เศรษฐกิจและหลักการการบริหารและการจัดการ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิรูปสังคมของเคาะลีฟะฮ์อุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิซ ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ตอนดังนี้

1. ชีวิตประวัติของเคาะลีฟะฮ์อุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิซ
2. การปฏิรูปสังคมในสมัยของเคาะลีฟะฮ์อุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิซ
3. หลักการบริหารและการจัดการในปฏิรูปของเคาะลีฟะฮ์อุมร์

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1.1 ชีวิตประวัติของเคาะลีฟะฮ์อุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิซ

ข้าสุดต้น มุฮัมมัด (1992:114) ได้กล่าวในหนังสือ “Siyar A'lam al – Nubalā” เกี่ยวกับชีวิตประวัติของอุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิซว่า ท่านคือ อุมร์บุตรของ अबดุลอะซิซ เป็นบุตรของหะกัม บุตรของอบี อัล- อาซ บุตรอุมัยยะฮ์ บุตรอาซอบุดดาม บุตรของมะนาฟ บุตรของกูร็อยฮ์ บุตรของกิลาบ ท่านเป็นอิหม่ามและเป็นนักปราชญ์ที่เชี่ยวชาญ เป็นอะมีร์มุมีนีน เชื้อสายตระกูลมาจากกูร็อยฮ์อะมะวีย อาศัยอยู่ในมะดีนะฮ์และหลังจากนั้นได้ย้ายไปอยู่ในอิยิปต์ ท่านเป็นผู้ที่มี

ความสมถะ และอุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิชเป็นผู้ที่มีแผลเป็นบนใบหน้าในบรรดาตระกูลของบะนีอุมัยยะฮฺ

อับดุลฮาฟี มุฮัมมัด (1984:169) ได้กล่าวในหนังสือ “al - ‘Ālam al - Islāmi fi al - ‘As al - Amawi ” เกี่ยวกับ ชีวิตประวัติของอุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิชว่า “ แท้จริงอุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิชได้กำเนิดขึ้นในนคร มะดีนะฮฺ ในปี ฮ.ศ 61 ซึ่งเป็นปีที่อุมมุลมุมีนีน มัยมูนะฮฺเสียชีวิต

อัล - ซุยูตี (1988: 273) ได้กล่าวในหนังสือ “Tārikh al - Khulafa’ ” เกี่ยวกับ ชีวิตประวัติของอุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิชว่า “ อุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิชได้กำเนิดที่เมืองแฮลวาน (Hilwan) ซึ่งเป็นหมู่บ้านแห่งหนึ่งตั้งอยู่ในประเทศอียิปต์ บิดาของท่านเป็นข้าหลวงอียิปต์ในระหว่างปี ฮ.ศ 61-63 ส่วนมารดาของอุมร์ มีชื่อว่าอุมมุฮาซิม เป็นบุตรของอุมร์ อิบน์ ค็อฎฎอบ และในบรรดาตระกูลของบะนีอุมัยยะฮฺอุมร์ท่านนั้นมีแผลเป็นบนใบหน้าซึ่งถูกสัตว์ตัวหนึ่งชนใบหน้าของท่านในขณะที่อุมร์ยังเป็นเด็กอยู่ บิดาของท่านเช็ดเลือดด้วยมือพร้อมกล่าวว่า “ ถ้าหากว่าอุมร์มีบาดแผลในบรรดาลูกหลานของราชวงศ์อุมัยยะฮฺ แท้จริงเขาจะเป็นผู้ที่ได้รับความประเสริฐ ”

อับดุลอะซิช อิบน์ अबดุลลอฮฺ (1998: 11-12) ได้เขียนในหนังสือ “ al - Tārikh al - Islāmi , Mawāqif wa ‘Ibar ” เกี่ยวกับความประเสริฐของอุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิชว่า “ ตามความฝันที่แท้จริงจากปู่ของเขาคือ อุมร์ อิบน์ ค็อฎฎอบ ดังที่อิบน์ นะกัมได้กล่าวว่า วันหนึ่งอุมร์ ได้ตื่นนอนและท่านก็ได้ล้างหน้าล้างตาพร้อมกล่าวว่า ใครคือลูกของอุมร์ที่มีนามว่าอุมร์ และได้เดินรอยตามแนวทางของอุมร์ ? เขาได้ย่ำหลาย ๆ ครั้ง และเคาะสี่พะฮฺอุมร์ อิบน์ ค็อฎฎอบ ได้กล่าวอีกว่า หวังว่าความรู้สึกรักของฉันใครที่จะเป็นลูกของอุมร์ ซึ่งที่ใบหน้าของเขาจะมีสัญลักษณ์แห่งความยุติธรรมบนแผ่นดินนี้ ”

อิบน์ กะซีร์ (1992: 206) ได้กล่าวในหนังสือ “ al - Bidāyah wa al - Nihāyah ” เกี่ยวกับความประเสริฐของอุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิชว่า “ บรรดาเคาะสี่พะฮฺมี 5 คน คือ อนุบักกร อุมร์ อุลมาน อะลีและอุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิช นับได้ว่าอุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิชเป็นเคาะสี่พะฮฺที่ทรงคุณธรรมและได้รับทางนำ ”

อัล - ซุยูตี (1988: 275) ได้กล่าวในหนังสือ “Tārikh al - Khulafa’ ” เกี่ยวกับความประเสริฐของอุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิชว่า “ มีผู้ชายคนหนึ่งเข้าพบอุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิช ผู้ชายคนนั้นได้กล่าวว่า ฉันฝันเห็นนบีมุฮัมมัด ศ็อล ฯ และเห็นอนุบักกร อยู่ด้านขวาของท่านนบี และอุมร์ อยู่ด้านซ้ายนบี และมีผู้ชายสองคนกำลังทะเลาะกัน ขณะเดียวกันอุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิชนั่งอยู่ต่อหน้านบี ศ็อล ฯ ก็มีคนกล่าวแก่อุมร์ว่า “ ใช้อุมร์จงปฏิบัติตามแนวทางของอนุบักกรและอุมร์

อิบนุ คือฎุออบ และท่านจะได้รับการแต่งตั้งเป็นเคาะลีฟะฮ์ของอัลลอฮ์ ชายคนนั้นได้สาบานต่อหน้าอุมร์ ขณะเดียวกันอุมร์ก็ร้องให้ ”

อับดุลอะซีซ ซัยยิด อัล -อะฮ์ดี (1970: 244) ได้เขียนในหนังสือ “ al - Khalifah al - Zāhid ‘Umar Ibn ‘Abd ‘Aziz ” เกี่ยวกับความประเสริฐของเคาะลีฟะฮ์อุมร์ อิบนุ อับดุลอะซีซว่า “ เมื่อกำเนิดอาณาจักรอับบาซียะฮ์ที่แบกแดด พวกเขามีความโกรธแค้นต่อราชวงศ์อุมัยยะฮ์ ดังนั้นพวกเขาได้รวมพลังกับกบฏชาวมุสลิมเพื่อที่จะรื้อสุสานและได้ทำร้ายศพพวกราชวงศ์อุมัยยะฮ์ เช่น พวกเขาเอาศพของเคาะลีฟะฮ์สุไลมานและฮิชามไปเผาศพ ยกเว้นสุสานของเคาะลีฟะฮ์อุมร์ อิบนุ อับดุลอะซีซปลอดภัยจากการรุกรานและรื้อสุสาน ”

อิบนุ กะซีร (1992: 200-201) ได้กล่าวในหนังสือ “ al - Bidāyah wa al - Nihāyah ” เกี่ยวกับการศึกษาของอุมร์ อิบนุ อับดุลอะซีซว่า “ เมื่ออุมร์ อิบนุ อับดุลอะซีซโตขึ้นและบรรลุนิติภาวะ ท่านก็มีความประสงค์ที่จะศึกษาเกี่ยวกับความรู้ในด้านวิชาการต่างๆ ระเบียบมารยาท ในขณะนั้นพ่อของท่านเป็นกำหลงในอียิปต์ และอุมร์ยังเล็กอยู่แต่ว่าใกล้ๆจะบรรลุนิติภาวะ พ่อของเขาต้องการพาอุมร์ไปอียิปต์ในขณะนั้นอุมร์อยู่ที่ซาม อุมร์ได้กล่าวว่า ใ้พ่อของอิมหวังว่าจะได้ประโยชน์แก่ฉันและท่าน พ่อได้ถามว่าอะไร ? อุมร์ตอบว่า จงส่งฉันไปเรียนที่มะดีนะฮ์กับนักปราชญ์ทั้งหลาย เพื่อจะได้ศึกษามารยาทต่างๆ โดยเหตุนี้พ่อของเขาก็ได้ส่งเขาเรียนที่มะดีนะฮ์ ท่านอุมร์ไปนครมะดีนะฮ์นั้นพร้อมกับคนรับใช้คนหนึ่ง อุมร์ได้ศึกษาเล่าเรียนกับนักปราชญ์กรือยๆ จนในที่สุดท่านได้รับความโด่งดังและมีชื่อเสียงในนครมะดีนะฮ์ ” ในเมื่ออุมร์ อิบนุ อับดุลอะซีซมีชื่อเสียงหรือชื่อใจในปัญหาบางอย่าง ท่านก็จะปรึกษากับนักปราชญ์ชาวมะดีนะฮ์ ท่านได้คัดเลือกผู้ที่เป็นนักปราชญ์ทั้งหมด 10 คน คือ

1. อุรวะฮ์ อิบนุ ซุบีร
2. อุบัยดุลลฮุ อิบนุ อับดุลลฮุ
3. อะบูบักร อิบนุ อับดุลเราะห์มาน
4. อะบูบักร อิบนุ สุไลมาน
5. สุไลมาน อิบนุ ยะซาร์
6. กอเทียม อิบนุ มุฮัมมัด
7. ซาเล็ม อิบนุ อับดุลลฮุ
8. อับดุลลฮุ อิบนุ อามิร
9. คอริยะห์ อิบนุ ไชด์ อิบนุ ชะบิต
10. ชะฮิด อิบนุ มุฮัยยิด

อะมัด ซัรบาชีย์ (nd : 11) ได้กล่าวในหนังสือ "al- Hakim al- 'Ādil 'Umar Ibn 'Abd al- 'Aziz" เกี่ยวกับการศึกษาของอุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิซว่า เมื่อเขาสามารถท่องจำอัล กุรชาน ได้แล้ว บิดาของเขาได้จัดส่งเขาไปยังเมืองมะดีนะฮ์ เพื่อศึกษาศาสนา การรายงานหะดีษ เรียนวรรณคดีและร้อยกรอง เขามีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งซึ่งทางด้านวิชาการ จนกระทั่งมีผู้กล่าวว่า บรรดานักปราชญ์ทั้งหลายต่างเป็นนักศึกษาร่วมรุ่นกับอุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิซ และอุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิซเหนือกว่าหะสัน อัล - บัศรี

อัล - ทะฮะบี (1992: 120) ได้เขียนในหนังสือ " Siryar A'lam al - Nubala' " เกี่ยวกับอุปนิสัยของเคาะลีฟะฮ์อุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิซว่า " ผู้ชายคนนี้ มีคุณธรรมและจริยธรรมที่งดงาม มีสติปัญญาที่ดีเลิศ ไม่พุดมาก รู้จักการเมืองการปกครองเป็นอย่างดี เน้นหนักในเรื่องความยุติธรรมเท่าที่สามารถจะทำได้ มีความเชี่ยวชาญในด้านวิชาการ เป็นนักปราชญ์ มีความเฉลียวฉลาดและเข้าใจศาสนา ปฏิบัติศาสนกิจต่อเอกองค์อัลลอฮ์ พร้อมกับมีความสมถะในช่วงการดำรงตำแหน่งเป็นเคาะลีฟะฮ์

อิบน์ สะอ์ด (nd : 244) ได้กล่าวในหนังสือ " Tabaqāt al - Kubrā" เกี่ยวกับการแต่งตั้งอุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิซเป็นข้าหลวงในมะดีนะฮ์ว่า "อุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิซได้รับการแต่งตั้งเป็นข้าหลวงในมะดีนะฮ์ในเด็กนรอบี้อุลอะวัล (Rabi 'ul al Awwal) ฮ.ศ 87 ในขณะที่เขามีอายุ 25 ปี ผู้ที่แต่งตั้งก็คือ อัล-วะลีด อิบน์ अबดุลมะลิก ในตอนที่วะลีดดำรงตำแหน่งเป็นเคาะลีฟะฮ์ และอุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิซได้แต่งตั้งอุมร์ อิบน์ มุฮัมมัด อิบน์ อุมร์ อิบน์ ฮัซมี เป็นผู้พิพากษาในมะดีนะฮ์

อิบน์ กะซีร์ (1992: 200) ได้กล่าวในหนังสือ " al - Bidāyah wa al - Nihāyah " เกี่ยวกับการได้รับแต่งตั้งเป็นข้าหลวงในมะดีนะฮ์ของอุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิซว่า " ในช่วงที่อุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิซปกครองมะดีนะฮ์ มักกะฮ์และญะฮ์ลในบี ฮ.ศ. 86 จนถึงปี ฮ.ศ. 93 ในช่วงนี้ ท่านได้ทำพิธีหัจญ์พร้อมกับประชาชนทั้งหลายในปี ฮ.ศ. 89 ในการปกครองมะดีนะฮ์นั้น ท่านได้ซ่อมแซมมัสยิดนบี ค็อล ๙ และได้ขยายมัสยิดนบี ค็อล ๙ ตามคำสั่งของเคาะลีฟะฮ์อัล- วาลีด เช่นเดียวกันได้ขยายสุสานของนบี ค็อล ๙ มะดีนะฮ์ในสมัยนี้เป็นสมัยที่รุ่งเรืองและมีความยุติธรรม เมื่ออุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิซมีปัญหาวะไรบางอย่างท่านก็จะปรึกษากับนักปราชญ์มะดีนะฮ์ ซึ่งมีรวมกันทั้งหมด 10 คน อนัล อิบน์ มะลิก ได้กล่าวว่า " ฉันไม่เคยละหมาดตามอิหม่ามท่านใดที่ฉันเห็นว่าการละหมาดของเขาเหมือนท่านรอซูลุลลอฮ์ ยกเว้นการละหมาดกับผู้ชายคนนี้ (อุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิซ) ตอนที่เขาอยู่มะดีนะฮ์

อัล- มัลดูดี (1987 :193) ได้เขียนในหนังสือ " Murūj al- Dhahab wa Ma 'ādin al- Jauhar " เกี่ยวกับการได้รับแต่งตั้งอุมร์ อิบน์ अबดุลอะซิซเป็นเคาะลีฟะฮ์ว่า " เมื่อเคาะลีฟะฮ์สุไล

มานเจ็บปวดใกล้จะเสียชีวิตแล้ว เขาก็ได้เรียกภรรยา มุฮัมมัด อิบน์ ซิยาบ อัล-ซุหัยรี มะฮูลและนักปราชญ์อีกหลายคน หลังจากนั้นเคาะลีฟะฮ์สุไลมานได้เขียนหนังสือพินัยกรรม และบรรดานักปราชญ์ทั้งหลายเป็นพยาน สุไลมานได้กล่าวว่า "เมื่อฉันสิ้นชีวิตแล้ว จงพร้อมกันละหมาดและให้อ่านหนังสือพินัยกรรมต่อหน้าประชาชน เพราะฉะนั้นเมื่อเสร็จทำพิธีการละหมาดเรียบร้อยแล้ว ซุหัยรีก็ได้อ่านหนังสือพินัยกรรมต่อหน้ามวลชนทั้งหลายว่า " โอ้มนุษย์ทั้งหลายท่านจะยินยอมหรือไม่ สำหรับคนที่จะเป็นเคาะลีฟะฮ์หลังจากนี้ก็คือ กุมร์ อิบน์ อับดุลอะซิซ? พวกเขาทั้งหลายก็ตอบว่า " ใช่ ยินยอม "

อิบนุ อับดุลรอบบิสี (1987: 185) ได้เขียนในหนังสือ " al- 'Aqd al- Farid " เกี่ยวกับการเสียชีวิตของเคาะลีฟะฮ์กุมร์ อิบน์ อับดุลอะซิซว่า " กุมร์ อิบน์ อับดุลอะซิซได้ล้มป่วยที่ฮามัส (Hamas) และเสียชีวิตที่ตีร์ซิมอาน สาเหตุที่เคาะลีฟะฮ์กุมร์เสียชีวิตบางคนมีความเห็นว่าเป็นองจากยَضِيد อิบน์ อับดุลมะลิกได้สั่งให้คนร้ายใช้วางยาพิษในน้ำดื่มของเคาะลีฟะฮ์กุมร์ หลังจากนั้นเคาะลีฟะฮ์กุมร์ก็ล้มป่วยและเสียชีวิตในที่สุด

อัล- ซุยูตี (1988: 292) ได้เขียนในหนังสือ " Tārikh al- Khulafa' " เกี่ยวกับการเสียชีวิตของเคาะลีฟะฮ์กุมร์ อิบน์ อับดุลอะซิซว่า " เคาะลีฟะฮ์กุมร์ อิบน์ อับดุลอะซิซ ได้เสียชีวิตที่ดาयरซิมอาน (Dayr – Simm ‘ān) ในเดือนระยัยบ (Rajab) ปี ฮ.ศ. 101 ในตอนนั้นเคาะลีฟะฮ์กุมร์ อิบน์ อับดุลอะซิซอายุ 39 ปี 6 เดือน สาเหตุของการเสียชีวิตก็เพราะถูกวางยาพิษซึ่งวางแผนโดยราชวงศ์อุมัยยะฮ์ พวกเขาหาว่ากุมร์เข้มงวดต่อพวกเขามากเกินไป

อะห์มัด ซัรบาซีรี (nd :17) ได้เขียนในหนังสือ " al- Hakim al- Ādil ‘Umar Ibn ‘Abd al- ‘Aziz " เกี่ยวกับการเสียชีวิตของกุมร์ว่า กุมร์ อิบน์ อับดุลอะซิซ ได้เจ็บป่วย 20 วัน เขาเกิดความหวาดกลัวและเส้ร้าโศกต่อประชาชาติจนเกิดการเจ็บป่วย และถูกวางยาพิษ ซึ่งราชวงศ์อุมัยยะฮ์เป็นผู้อยู่เบื้องหลังที่ต้องการให้เคาะลีฟะฮ์กุมร์หลุดพ้นจากตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ก่อนที่จะเสียชีวิตเขาได้ซื้อที่ดินไว้เพื่อเป็นสุสานสำหรับเขาในราคา 30 ดินาร์ ในต้นเดือนระยัยบ (Rajab) ปี ฮ.ศ. 101

1.2 การปฏิรูปของกุมร์ อิบน์ อับดุลอะซิซ

1.2.1 การปฏิรูปด้านสังคม

หะสัน อิบรอฮีม หะสัน (1964: 328 -330) ได้เขียนในหนังสือ " Tārikh al- Islam al- Siyāsi wa al- Dini wa al- Thaḳāfi wa al- Ijtimā‘ii " เกี่ยวกับการปฏิรูปด้านสังคมว่า " แท้จริงกุมร์ อิบน์ อับดุลอะซิซ ได้เข้าทำการปฏิรูปสังคมในหลายๆ ด้าน ผลประโยชน์ในการปฏิรูบนี้นั้นก็เพื่ออิสลาม เช่นมีการปฏิรูปในกองคลังกลาง (บัยตุลมาล) ได้ยกเลิกภาษีหัวสำหรับคนที่ไม่นับถือ

ศาสนาอิสลามจากพวกซิมมีร์ (Dhimmi)⁴ และได้ลดการจ่ายภาษีสำหรับมุสลิมทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมุสลิมจากแอฟริเชีย ด้วยเหตุนี้จึงมีคนจำนวนมากเข้ารับนับถือศาสนาอิสลาม และในบางกรณีจะมีเงื่อนไขสำหรับข้าหลวงต่างๆ ว่า จะต้องเข้าสุนัตและท่องจำอัล - กุรอานได้บางส่วน

และได้กล่าวเกี่ยวกับการปฏิรูปด้านการเมืองการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุมัยร อิบน์ อับดุลอะซีซว่า " คนในตระกูลอุมัยยะฮ์นับตั้งแต่มุอาวียะฮ์ อิบน์ อับดุลอะซีซได้สถาปนาได้สถาปนาเคาะลีฟะฮ์อะลีบนธรรมาส์นีกกล่าวปราศัย (คุฏบะฮ์) หลังจากที่ได้อ่านเรียบร้อยแล้วทั้งนี้เพื่อไม่ให้ประชาชนหันไปร่วมกับฝ่ายหลังในเคาะลีฟะฮ์อะลี การกระทำเช่นนี้ได้ทำให้พวกเขารู้สึกปวดร้าวใจมากที่สุดเมื่อได้ยินคำตำหนิเช่นนั้น และการใส่ร้ายต่อเคาะลีฟะฮ์อะลีบนแทนปราศัยก่อนละหมาดญุมอะฮ์⁵ ดังนั้นท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยรจึงได้มีคำสั่งให้ยุติการตำหนิต่อเคาะลีฟะฮ์อะลี และให้อ่านโองการของอัล-กุรอานที่มีความหมายนี้แทน

“ แท้จริง พระองค์อัลลอฮ์ทรงกำชับให้มีความยุติธรรมและมีคุณธรรม บริจาคแก่ญาติใกล้ชิด และทรงห้ามปรามความชั่วช้า นำเกลียดและการละเมิด พระองค์ทรงเตือนสุเจ้าทั้งหลาย มาตราว่าสุเจ้าทั้งหลายจะรำลึก ” (อัลนะฮฺล: 90)

1.3 หลักการการบริหารและการจัดการในการปฏิรูปของอุมัยร อิบน์ อับดุลอะซีซ

1.3.1 หลักการการพิพากษา

อิบน์ เบาซี (1984: 69) ได้เขียนในหนังสือ " Sirah 'Umar Ibn al - 'Aziz " เกี่ยวกับหลักการการพิพากษาของอุมัยร อิบน์ อับดุลอะซีซว่า วันหนึ่งอุมัยรได้ขึ้นบนแทนมัสยิดหลังจากที่เขาได้รับการแต่งตั้งเป็นเคาะลีฟะฮ์ ท่านได้กล่าวต่อประชาชนว่า " โอ้มนุษย์ทั้งหลายไม่มีบีฮีกแล้วหลังจากนี้มีมุฮัมมัด คือลฯ และไม่มีคัมภีร์อื่นแล้วหลังจากคัมภีร์อัล - กุรอาน สิ่งที่อัลลอฮ์อนุมัติโดยผ่านท่านรอซูล คือลฯ ก็เป็นที่อนุมัติจนถึงวันสิ้นโลก และสิ่งที่อัลลอฮ์ห้ามไว้ ก็เป็นที่ห้ามจนถึงวันสิ้นโลก จงรู้เถิดว่า ฉันไม่ได้เป็นผู้พิพากษาแต่ฉันเป็นผู้ปฏิบัติตาม และฉันไม่ได้เป็นผู้ยุติแต่ฉันเป็นผู้ทำตาม แท้จริงแล้ว ห้ามปฏิบัติในสิ่งที่ขัดต่ออัลลอฮ์ "

⁴ ศาสนิกชนอื่นซึ่งอยู่ใต้อาณัติของอิสลาม

⁵ ละหมาดวันศุกร์

1.3.2 หลักการการปรึกษาหารือ

อิบนุ สะอัด (nd : 334) ได้เขียนในหนังสือ "Tabaqāt al- Kubrā" เกี่ยวกับหลักการการปรึกษาหารือของอุมัร อิบนุ อับดุลอะซิซว่า " เมื่ออุมัรได้รับแต่งตั้งเป็นข้าหลวงในมะดีนะฮ์ ท่านได้ปรึกษาหารือกับบรรดานักปราชญ์ชาวมะดีนะฮ์รวมกันทั้งหมดสิบคน และอุมัรจะไม่ตัดสินใจกว่าท่านจะปรึกษาตามชะอิด อิบนุ อัล- มุฮัยยิด

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเกี่ยวกับการปฏิรูปสังคมของเคาะลีฟะฮ์อุมัร อิบนุ อับดุลอะซิซ ผู้วิจัยได้นำเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

2.1 ชีวิตประวัติของเคาะลีฟะฮ์อุมัร อิบนุ อับดุลอะซิซ

อัล - มอฮ์ญอนีย์ (1418 H : 31-33) ได้เขียนวิทยานิพนธ์ ปริญญาโทเรื่อง " Idārah 'Umar Ibn 'Abd al- 'Aziz " ผู้เขียนได้กล่าวว่า อุมัรเป็นบุตรของอับดุลอะซิซ บุตรของมรวาน บุตรของอัล- หะกัม บุตรของอบีอาซ บุตรของอุมัยยะฮ์ บุตรของอับดุลฮาม บุตรของมะนาฟ อัล - อะมาวีย์ กุร็อยชฺ ส่วนมารดาของเขามีชื่อว่า ไลลา บุตรของฮาซิม บุตรของอุมัร อัล - คือฏอบ เกิดในปี ฮ.ศ. 61 ที่เมืองมะดีนะฮ์ บางคนกล่าวว่า อุมัรเกิดที่ประเทศซีเรีย ต่อมาได้เป็นข้าหลวงในเมืองมะดีนะฮ์และศึกษาในปี ฮ.ศ. 87 ในขณะที่นั้นอายุของเขา 25 ปี ต่อมาท่านได้ขยายอาณาเขตการเป็นข้าหลวงนั้นไปถึงมักกะฮ์และญะฮ์ลุม ในขณะอุมัร อิบนุ อับดุลอะซิซเป็นข้าหลวงในมะดีนะฮ์นั้น นับว่ามีความเจริญรุ่งเรือง มีความผาสุก และมีความสามัคคีซึ่งกันและกัน อุมัร ได้พยายามขยายมัสยิดของรอซูลในมะดีนะฮ์และได้ชุดบ่ออีกด้วย ท่านได้เป็นข้าหลวงในมะดีนะฮ์ 6 ปีครึ่ง หลังจากนั้นเขาได้รับตำแหน่งเป็นเคาะลีฟะฮ์ตามคำสั่งของสุไลมาน อิบนุ อับดุลมาลิก

2.2 การปฏิรูปด้านสังคมของเคาะลีฟะฮ์อุมัร อิบนุ อับดุลอะซิซ

อัล - มอฮ์ญอนีย์ (al - Qahtāni, 1418 H : 298) ได้เขียนวิทยานิพนธ์ปริญญาโทเรื่อง " Idārah 'Umar Ibn 'Abd al- 'Aziz) ผู้เขียนได้กล่าวว่า อุมัร อิบนุ อับดุลอะซิซให้ความสำคัญภาคและเท่าเทียมกันในระหว่างบุคคลที่เข้ารับนับถือศาสนาอิสลาม ไม่ว่าจะป็นชาวคริสต์ ยิว หลีกเสียงความขัดแย้งซึ่งกันและกัน เขาได้กล่าวว่า " ใครก็ตามที่เข้ารับนับถือศาสนาอิสลามจากบรรดาชาวคริสต์ ยิวและโซโรแอสเตอร์ (มะญูซี) คนเหล่านี้จะได้รับความคุ้มครอง จะอยู่ร่วมกันเป็นสุขและรักษาสันติภาพ หน้าทีซึ่งกันและกัน "

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาชีวประวัติของเคาะลีฟะฮ์อุมัร อิบน์ อับดุลอะซีซ
2. เพื่อศึกษาลักษณะการปฏิรูปสังคมของเคาะลีฟะฮ์อุมัร อิบน์ อับดุลอะซีซ
3. เพื่อศึกษาหลักการการบริหารและการจัดการของเคาะลีฟะฮ์อุมัร อิบน์ อับดุลอะซีซ

ความสำคัญและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาเกี่ยวกับการปฏิรูปสังคมของเคาะลีฟะฮ์อุมัร อิบน์ อับดุลอะซีซ ในครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่าจะได้รับประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. จะารู้เกี่ยวกับชีวประวัติของอุมัร อิบน์ อับดุลอะซีซ
2. จะรู้และเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะการปฏิรูปสังคมของเคาะลีฟะฮ์อุมัร อิบน์ อับดุลอะซีซ
3. เข้าใจหลักการการบริหารและการจัดการของอุมัร อิบน์ อับดุลอะซีซ
4. เพิ่มประสบการณ์ด้านวิจัยแก่ผู้วิจัย
5. เป็นข้อมูลสำหรับผู้สนใจที่จะศึกษา ค้นคว้าในโอกาสต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาในด้านต่อไปนี้

1. ศึกษาชีวประวัติของเคาะลีฟะฮ์ อุมัร อิบน์ อับดุลอะซีซ เชื้อสายต้นตระกูลการศึกษาอุปนิสัย การได้รับแต่งตั้งเป็นข้าหลวงในมะดีนะฮ์ การได้รับแต่งตั้งเป็นเคาะลีฟะฮ์ ครอบครวั การเสียชีวิต และความประเสริฐของท่าน
2. ศึกษาเกี่ยวกับการปฏิรูปสังคม การศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง และการปกครองเคาะลีฟะฮ์ อุมัร อิบน์ อับดุลอะซีซ
3. ศึกษาเกี่ยวกับหลักการการบริหารและการจัดการในการปฏิรูปของเคาะลีฟะฮ์อุมัร อิบน์ อับดุลอะซีซ

ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยครั้งนี้มีข้อตกลงเบื้องต้นดังนี้

1. ในการอ้างอิงหลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อของการวิจัย ผู้วิจัยยึดหลักฐานจากอัล-กูราน อัล-หะดีษ และจากรายงานของนักวิชาการประวัติศาสตร์ในยุคต้น ๆ และจากทัศนะของนักประวัติศาสตร์ร่วมสมัยที่ได้รับการยอมรับ

2. ความหมายของอัล-กูรอ่านที่เป็นภาษาไทยซึ่งใช้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้ใช้อัล-กูรอ่านฉบับแปลของสมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ เผยแพร่โดยศูนย์กษัตริย์พะฮัด เพื่อการพิมพ์อัล-กูรอ่านแห่งนครมะดีนะฮ์ อัลมุนาวะเราะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย

3. การอ้างอิงต่างๆ เช่น

3.1 อัล-กูรอ่าน จะกล่าวชื่อซูเราะฮ์ (บทในคัมภีร์อัล-กูรอ่าน) และอายะฮ์ (โองการ) เช่น (กัล-นิซาฮ์ : 30) หมายถึง ซูเราะฮ์อัล-นิซาฮ์ อายะฮ์ที่ 30

3.2 อัล-หะดีษจะอ้างถึงผู้บันทึก หนังสือกับหมายเลขหะดีษเท่านั้นเช่น บันทึกโดยฮากีมในมุสตัดเราะฮ์ หมายเลข 7023 หมายถึงหะดีษนี้บันทึกโดยอัลฮากีม ในหนังสือมุสตัดเราะฮ์ หมายเลข 7023 เป็นต้น

3.3 การอภิปรายศัพท์ จะใช้ด้วยการเขียนแบบเชิงอรรถ

3.4 การแนะนำบุคคล จะแนะนำเฉพาะบุคคลที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อที่วิจัยเท่านั้น โดยแนะนำสั้น ๆ

นิยามศัพท์เฉพาะ

ปฏิรูปสังคม หมายถึง การพัฒนาสังคมในด้านต่างๆ เช่น ด้านการเมือง การปกครอง กฎหมาย ด้านเศรษฐกิจ การศึกษา สังคมในที่นี้หมายถึง การเมือง การปกครอง การศึกษาและเศรษฐกิจ ในสมัยของอุมัร อิบน์ अबดุลอะซิซ ซึ่งได้ปกครองในปี ค.ศ 717-719

เคาะลีฟะฮ์ หมายถึง ผู้นำที่ทำหน้าที่ปกครองรัฐหรืออาณาจักรต่อจากนบีมุฮัมมัด ค็อล ฯ ในที่นี้หมายถึง เคาะลีฟะฮ์ในอาณาจักรอุมัยยะฮ์

อุมัร อิบน์ अबดุลอะซิซ คือ เคาะลีฟะฮ์คนที่ 8 ในราชวงศ์อุมัยยะฮ์ซึ่งครองราชย์ ระหว่างปี ค.ศ. 717-719 (ฮ.ศ. 99-101)

วาลี (Vali) หมายถึง ข้าหลวงของเคาะลีฟะฮ์ ซึ่งรักษาการแทนในการปกครองในเมืองต่างๆ หนังสือดรูอศ หนังสือที่เขียนโดยนักปราชญ์มุสลิม ซึ่งที่มีสายรายงานถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

อิบน์ เป็นคำภาษาอาหรับซึ่งมีความหมายว่า " บุตรชาย "

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษางานวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเอกสารที่พยายามศึกษาเกี่ยวกับชีวประวัติของบุคคล คือ ชีวประวัติของเคาะลีฟะฮ์ฮุฎัยร อิบน์ อับดุลอะซิช พร้อมทั้งศึกษาการปฏิรูปสังคมของท่านเป็นประการสำคัญเพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อสถานการณ์ และเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมสมัยของท่าน ดังนั้นการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิรูปสังคมของเคาะลีฟะฮ์ฮุฎัยร อิบน์ อับดุลอะซิชนี้จึงเป็นการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ที่เป็นการศึกษาในระดับลึกในเชิงประวัติบุคคล และจะใช้วิธีการศึกษาทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) โดยศึกษาจากข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ โดยนำเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

ทางด้านข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าจะใช้ข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) เช่นหนังสือตอรัซภาษาอาหรับกัน ได้แก่

- (1) ตำราของฏอฮารี (Tabarī) ซึ่งมีชื่อว่า "Tārikh al Umam wa al - Mulūk"
- (2) ตำราของอิบนุคอลลดูน (Ibn Khaldūn) ซึ่งมีชื่อว่า "Muqaddimah Ibn Khaldūn"
- (3) ตำราของซุยูตี (al - Suyūti) ซึ่งมีชื่อว่า "Tārikh al - Khulafā'"
- (4) ตำราของอิบนุ สะอูด (Ibn Sa' d) ซึ่งมีชื่อว่า "Tabaqāt al - Kubrā "

ดังกล่าวข้างต้นมีความเกี่ยวข้องกับชีวประวัติ การปฏิรูปสังคมในด้านการเมืองการปกครอง ความยุติธรรมและหลักการการบริหารและการจัดการของเคาะลีฟะฮ์ฮุฎัยรอิบน์ อับดุลอะซิช เป็นต้น เอกสารชั้นรอง (Secondary Source) เช่นหนังสือทั่วไป ทั้งภาษาไทย อาหรับ มลายู อังกฤษ เช่น ประวัติศาสตร์อิสลามและโลกมุสลิม, ประวัติศาสตร์ของเคาะลีฟะฮ์ฮุฎัยรต่างๆ ในอาณาจักรอุมัยยะฮ์, ชีวประวัติของเคาะลีฟะฮ์ฮุฎัยร อิบน์ อับดุลอะซิช เอกสารชั้นสาม (Tertiary Source) หนังสือสารานุกรมต่างๆ เช่น ดาอีเราะห์ มะอารีฟ อัล- กุรนี อัล- อิชฎาน

ในการศึกษาเรื่องการปฏิรูปสังคมของเคาะลีฟะฮ์ฮุฎัยร อิบน์ อับดุลอะซิช ในครั้งนี้ มีวิธีการดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. รวบรวมเอกสาร

ศึกษาจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Source) ทุติยภูมิ (Secondary Source) และ ตติยภูมิ (Tertiary Source) ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสังคมของเคาะลีฟะฮ์ฮุฎัยร อิบน์ อับดุลอะซิช จากตำราภาษาไทย อาหรับ มลายูและอังกฤษจากแหล่งข้อมูลดังต่อไปนี้

สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ห้องสมุดวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

หอสมุดวิทยาลัยอิสลาม ยะลา

หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยแห่งชาติ มาเลเซีย (U.K.M.) ประเทศมาเลเซีย

หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยอิสลามนานาชาติ มาเลเซีย (I.I.U.M.) ประเทศมาเลเซีย

ห้องสมุดดารุลนิตะฮะฮฺ โรงเรียนบำรุงอิสลาม ปัตตานี

ห้องสมุดอุมมุลกุรอฮฺ ยะลา

นอกจากนี้ยังได้ค้นคว้าข้อมูลจากเพื่อนนักศึกษาที่กำลังเรียนอยู่ต่างประเทศ เช่น ซาอูด อารเบีย จอร์แดน อียิปต์ โดยทางไปรษณีย์ และอีเมล เพื่อจัดส่งข้อมูลมาให้ และยืมจากเพื่อน นักศึกษาร่วมสมัยที่เรียนระดับปริญญาตรีด้วยกัน

เว็บไซต์ต่างๆ

2. จัดระเบียบข้อมูลเอกสารตามหัวข้อใหญ่และหัวข้อย่อย แล้วค้นหาข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กับหัวข้อย่อย

หัวข้อใหญ่ คือ ชีวิตประวัติของเคาะลีฟะฮฺอุมัร อิบนุ อับดุลอะซิช

หัวข้อย่อย คือ 1. การสืบเชื้อสาย

2. การศึกษา

3. อุปนิสัย

4. การได้รับแต่งตั้งเป็นข้าหลวง

5. การได้รับแต่งตั้งเป็นเคาะลีฟะฮฺ

6. ครอบครัว

7. การเสียชีวิต

8. ความประเสริฐ

หัวข้อใหญ่ คือ การปฏิรูปสังคมของเคาะลีฟะฮฺอุมัร อิบนุ อับดุลอะซิช

หัวข้อย่อย คือ 1. การปฏิรูปด้านสังคม

2. ด้านการเมืองการปกครอง

3. ด้านเศรษฐกิจ

4. ด้านการศึกษา

หัวข้อใหญ่ คือ หลักการบริหารและการจัดการในการปฏิรูปของเคาะลีฟะฮฺอุมัร

หัวข้อย่อย คือ 1. หลักการความยุติธรรม

2. หลักการทูลอ ⁶

⁶ การปรึกษาหารือ

3. หลักการการแต่งตั้งคนที่เหมาะสม
 4. หลักการของความเสมอภาพ
 5. หลักการการประนีประนอม
3. วิเคราะห์ข้อมูลตามหัวข้อที่กำหนด
 4. ตรวจสอบรายงานการวิจัยให้ถูกต้อง
 5. สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ
 6. เขียนรายงานวิจัย